

NGHIÊN CỨU LÝ LUẬN VÀ TỔNG KẾT THỰC TIỄN

THỰC TRẠNG GIỮ GÌN VÀ PHÁT HUY CÁC GIÁ TRỊ VĂN HÓA TRUYỀN THỐNG CỦA THANH NIÊN ĐÔ THỊ NƯỚC TA

ThS TRẦN KIM CÚC

Viện Văn hóa và phát triển,

Học viện Chính trị - Hành chính quốc gia Hồ Chí Minh

Thanh niên là lực lượng đóng vai trò quan trọng trong đời sống xã hội, là chủ thể tích cực, năng động trong mọi hoạt động văn hóa.

Kết quả điều tra tình hình thanh niên năm 2010 của Viện Nghiên cứu thanh niên cho thấy, nhìn chung thanh niên đô thị hiện nay có thái độ tích cực đối với cuộc sống, thể hiện ý thức trách nhiệm đối với xã hội. Điều này được nhìn nhận qua sự quan tâm của thanh niên đô thị tới các vấn đề xã hội, kinh tế, hay các sự kiện chính trị, văn hóa nổi bật, đặc biệt là các vấn đề tác động trực tiếp đến cuộc sống thực tế hằng ngày của thanh niên đô thị.

1. Về những giá trị đạo đức

Khảo sát của Viện Nghiên cứu thanh niên thực hiện tháng 3-2008 tại 10 tỉnh, thành trên các vùng miền trong cả nước cho thấy: có 70,6% sinh viên cho rằng đạo lý “ăn quả nhớ kẻ trồng cây, “uống nước nhớ nguồn” vẫn còn nguyên giá trị trong điều kiện xã hội hiện nay; 76,3% cho rằng mục tiêu phấn đấu của mình là làm cho dân giàu, nước mạnh, xã hội công bằng, dân chủ, văn minh; 81% mong muốn đóng góp sức mình xây dựng đất nước. Đại bộ phận thanh niên đô thị nhận thức được trách nhiệm trước cộng đồng, định hướng giá trị đạo đức đúng đắn.

Theo kết quả điều tra về thanh niên do Viện Nghiên cứu thanh niên tiến hành năm 2009 cho thấy, đại đa số thanh niên tiếp tục ghi nhận các giá trị xã hội tích cực như: sống có trách nhiệm với gia đình và xã hội (61,6%), có ý chí phấn đấu trong cuộc sống (61,6%), sống trung thực, lành mạnh, có văn hóa (59,2%); 73,6% thanh niên nhận thức được trách nhiệm của mình với đất nước. Cũng theo kết quả điều tra này: 77% số trí thức trẻ được hỏi đã hiểu rõ trách nhiệm của mình đối với sự nghiệp công nghiệp hóa, hiện đại hóa đất nước. Ý thức trách nhiệm và định hướng giá trị đúng đắn là một trong những hạt nhân góp phần giữ vững ổn định về chính trị, xã hội - yếu tố quan trọng trong việc giữ vững định hướng XHCN trong quá trình phát triển kinh tế thị trường ở Việt Nam.

Lối sống năng động, tích cực, thường xuyên tham gia vào các hoạt động xã hội, đoàn thể, hoạt động vì cuộc sống cộng đồng như làm từ thiện, bảo vệ môi trường, mong muốn được đóng góp, cống hiến cho xã hội ngày càng lan rộng trong giới trẻ ngày nay. Đồng thời, lối sống tuân thủ luật pháp, đấu tranh với các hành vi vi phạm

pháp luật không chỉ từ phía cá nhân mà còn hướng tới tuyên truyền, vận động người khác thực hiện cũng dần trở thành một xu hướng hay sự thay đổi trong nguyên tắc sống của thanh niên. Mặc dù xu hướng này chưa phải là phổ biến, thể hiện ở tỷ lệ thanh niên tự đánh giá thực hiện các hành vi này ở mức thường xuyên chưa nhiều (trên dưới 50%)(1), nhưng những thay đổi về cách sống của thanh niên đã và đang hình thành một thể hệ năng động và có tính tích cực xã hội.

Khảo sát cho thấy, đa số thanh niên nhận thức được yêu cầu của xã hội thể hiện trong việc chọn cho mình mẫu hình lý tưởng là: phải có hiểu biết sâu rộng (64,6%), năng động sáng tạo (57%)(2). Trong môi trường cạnh tranh của nền kinh tế thị trường định hướng XHCN muốn tồn tại và phát triển lâu dài phải cạnh tranh lành mạnh dựa trên uy tín, chất lượng. Nhờ sự nhanh nhẹn, nhạy bén với cái mới, cái tiến bộ, nhiều thanh niên đã nhanh chóng tiếp thu những phẩm chất cần thiết trong nền kinh tế thị trường hiện nay như ý thức pháp luật, chữ tín trong kinh doanh, và những phẩm chất của đạo đức công vụ. Chính những phẩm chất này đã giúp họ trở thành những doanh nhân thành đạt, những công chức làm việc có hiệu quả cao, góp phần vào sự phát triển kinh tế của đất nước. Đặc biệt, sinh viên nhận thức khá đầy đủ về tầm quan trọng của các giá trị đạo đức trong điều kiện hiện nay... Một giá trị hiện đại được sinh viên coi trọng là lối sống có trách nhiệm đối với bản thân, gia đình và cộng đồng.

Sáng tạo là giá trị nổi bật nhất trong giá trị đạo đức - nhân văn mà sinh viên lựa chọn. Điều đó phản ánh sự thích ứng của thế hệ trẻ đối với yêu cầu trong lao động của xã hội ngày nay. Đây cũng là một điểm tạo nên sự khác biệt của sự lựa chọn giá trị trong thế hệ sinh viên hiện nay.

Bên cạnh những mặt tích cực trong giữ gìn và phát huy các giá trị đạo đức, một bộ phận thanh niên đô thị còn những hạn chế nhất định. Đại hội XI của Đảng nhận định: “Các tệ nạn xã hội, tội phạm và sự xâm nhập của các sản phẩm và dịch vụ độc hại làm suy đồi đạo đức, nhất là trong thanh, thiếu niên, rất đáng lo ngại”(3). Kết quả điều tra cũng chỉ ra một số biểu hiện chưa tốt trong lối sống của thanh niên như: tệ sùng bái đồng tiền (tỷ lệ đánh giá là 29,4%), sống thực dụng ích kỷ (19,6%); đối với thanh niên của hai thành phố Hà Nội và thành phố Hồ Chí Minh thì mức độ phổ biến cao hơn: 31,2% sùng bái đồng tiền, 27,9% sống thực dụng ích kỷ(4).

Một bộ phận thanh niên sống thờ ơ, không có tình nghĩa trong mối quan hệ với mọi người, chỉ lo làm ăn kinh tế, chạy theo lợi nhuận bằng mọi giá, chạy theo lối sống vật chất, muốn hưởng thụ hơn cống hiến, sống thực dụng, buông thả. Khảo sát cho thấy, có 23,2% thanh niên cho rằng có tiền là có tất cả(5). Nhóm giá trị mà sinh viên ít chú ý nhất là những giá trị thể hiện trong mối quan hệ với cộng đồng: “nhân ái” chỉ được sinh viên xếp thứ bảy trên mười; giá trị vì lợi ích cộng đồng và “hy sinh vì người khác” xếp cuối cùng trong các giá trị cụ thể. Điều này chứng tỏ lòng yêu thương, ý thức “mình vì mọi người”; tình đoàn kết, nhân ái, khoan dung của sinh viên còn thấp.

Một số giá trị cần thiết trong nền kinh tế thị trường chưa được thanh niên nhận thức một cách đầy đủ. Những phẩm chất như tôn trọng pháp luật, trung thực, tự lập, dân chủ, hữu nghị hợp tác, đạo đức kinh doanh, đạo đức công vụ... chưa được quan tâm, chú trọng. Ý thức tôn trọng pháp luật của thanh niên còn chưa cao. Theo số liệu điều tra của Viện Công nhân, Công đoàn, chỉ có 22,8% công nhân có ý thức tìm hiểu pháp luật(6); có 50,7% đến 57,6% học sinh, có từ 45,4% đến 59,4% sinh viên cảm thấy không dằn vặt ân hận khi bản thân làm sai pháp luật, và có 71,3% học sinh, 75% sinh viên làm ngơ khi thấy người khác vi phạm pháp luật(7). Qua điều tra 500 sinh viên sư phạm các trường đại học, cao đẳng trên địa bàn thành phố Vinh thì có 22% số người được hỏi chơi lô đề, cờ bạc, cá độ bóng đá; 1% nghiện hút. Trung thực là phẩm chất quan trọng để hình thành nhân cách, nhưng một bộ phận không nhỏ thanh niên không coi trọng. Một bộ phận thanh niên ăn mặc thời trang phản cảm, có cách ứng xử, lối sống xa lạ với văn hóa truyền thống dân tộc.

2. Phát huy truyền thống hiếu học.

Trong quá trình phát triển kinh tế thị trường định hướng XHCN, trình độ ứng dụng khoa học kỹ thuật đã trở thành ưu tiên hàng đầu và là tiêu điểm cạnh tranh kinh tế của quốc gia. Vì vậy, rất cần có sự năng động, sáng tạo, hiếu học, tính tự lập để tiếp thu khoa học kỹ thuật, công nghệ. Kết quả điều tra năm 2010 của Viện Nghiên cứu thanh niên cho thấy: thanh niên hiện nay có xu hướng phấn đấu không ngừng để khẳng định và phát triển bản thân thông qua việc thường xuyên học tập nâng cao hiểu biết, trình độ chuyên môn (74,8%). Thanh niên ngày càng tham gia nhiều vào các chương trình bồi dưỡng tri thức, nâng cao kỹ năng nghề nghiệp, chủ động tiếp thu khoa học công nghệ mới, học thêm chuyên ngành ở bậc đại học, học tiếp chương trình sau đại học, học ngoại ngữ, tin học,... nhằm nâng cao khả năng thích ứng yêu cầu nghề nghiệp.

So với thanh niên nông thôn và các đô thị nhỏ, thanh niên trong các đô thị lớn có nhiều cơ hội, điều kiện trong học tập và vì thế số đông thanh niên trong các đô thị lớn có trình độ học vấn khá cao. Kết quả khảo sát 1.108 thanh niên (độ tuổi từ 15 đến 24) ở Hà Nội cho thấy: 800 người trả lời còn đang đi học, chiếm 72,3% và có 307 thanh niên đã thôi học, chiếm 27,7%. Trong số thanh niên đã thôi học, tuổi nghỉ học phổ biến nhất là 18 tuổi (112 thanh niên, chiếm 36,5%). Các lý do phổ biến khiến thanh niên thôi học là: đã học đến mức mong muốn (35,1%) và học kém (33,1%). Tiếp đến là các lý do: phải ở nhà làm việc (14,6%), không đủ điều kiện tài chính (11,4%), không thích đi học (11,4%)...

Khảo sát, thống kê tình hình thanh niên trên địa bàn thành phố Đà Nẵng (độ tuổi từ 16 đến 30 tuổi) cho thấy: trong số 262.543 thanh niên, hầu hết đã tốt nghiệp trung học phổ thông, số thanh niên có trình độ cao đẳng, đại học, trung học nghề chiếm tỷ lệ ngày càng lớn. Cụ thể, trong thanh niên công nhân có: 69% tốt nghiệp trung học phổ thông, 14,5% có bằng công nhân kỹ thuật, 14% có bằng trung cấp kỹ thuật,

22,3% có trình độ cao đẳng, đại học. Trong thanh niên viên chức có: 71% có trình độ đại học trở lên, 3,2 % có trình độ sau đại học...

Ý thức học tập nâng cao trình độ, mở mang tri thức của thanh niên đô thị là tương đối tốt. Điều đó được thể hiện qua số lượng thanh niên đọc sách báo, đến thư viện. Kết quả điều tra của Viện Văn hóa và Phát triển (Học viện Chính trị - Hành chính quốc gia Hồ Chí Minh) thực hiện năm 2012 cho thấy, 67,8% số thanh niên đô thị được hỏi có đọc báo chí, 69,8% sử dụng thư viện(8). Phong trào nghiên cứu khoa học trong các trường đại học ngày càng thu hút đông đảo sinh viên tham gia. Năm 2012, cả nước có 127 công trình nghiên cứu khoa học của sinh viên đạt Giải thưởng tài năng khoa học trẻ.

3. Phát huy truyền thống yêu lao động.

Hầu hết thanh niên ở các đô thị đều cần cù trong lao động sản xuất, rất quan tâm đến vấn đề tìm việc làm, mong muốn có việc làm phù hợp, có thu nhập bảo đảm được cuộc sống của bản thân và gia đình...

Tuy nhiên, khi được hỏi về nghề nghiệp muốn làm trong tương lai thì có sự khác biệt đáng kể giữa những nghề nghiệp hiện tại và trước đây của thanh niên. Dịch vụ chiếm tỷ lệ cao nhất trong số các ngành nghề mà thanh niên hiện đang làm chuyển xuống vị trí thứ 3 trong số các ngành nghề mà thanh niên mong muốn trong tương lai với tỷ lệ là 11%. Sự lựa chọn cao nhất và chiếm tỷ lệ vượt trội là nghề nghiệp mang tính chất chuyên môn (43,5%), đứng thứ 2 là tự làm chủ (11,8%), thứ tư, thứ năm lần lượt là: lãnh đạo, quản lý (9,3%), kỹ thuật (5,8%). Điều đó cho thấy, thanh niên ngày nay làm việc, lao động với mong muốn khẳng định năng lực của bản thân. Đó cũng là những biểu hiện tích cực trong lối sống của giới trẻ.

Kết quả điều tra, khảo sát trên 500 thanh niên thành phố Đà Nẵng khi được yêu cầu chọn 3 vấn đề quan tâm nhất cho thấy: 45% quan tâm đến việc làm, nghề nghiệp, 43% quan tâm đến học tập và 35,8% quan tâm đến đời sống kinh tế hàng ngày. Trong vấn đề lựa chọn nghề nghiệp, yếu tố “phù hợp với năng lực bản thân” và “đảm bảo cuộc sống bản thân và gia đình” được đặt ở vị trí hàng đầu. Xếp sau là sự “phù hợp với sở thích của bản thân” và “có ích cho nhiều người và xã hội”. Yếu tố “tiền lương cao” xếp ở vị trí thứ 7 và “chọn nghề theo ý kiến của người khác” xếp thứ 14, hạng cuối cùng.

Lao động luôn gắn với sự tìm tòi, sáng tạo. Là lực lượng trẻ, có kiến thức, ham mê sáng tạo, trong các lĩnh vực hoạt động của mình, thanh niên đô thị hiện nay đã sáng tạo ra nhiều giá trị văn hóa mới. Những giá trị văn hóa này vừa in đậm bản sắc văn hóa dân tộc, vừa có sự cách tân phù hợp với trào lưu thời đại và thị hiếu của tuổi trẻ.

Kết quả điều tra của đề tài về mức độ “sáng tác văn chương, thơ ca hoặc tác phẩm nghệ thuật, nghiên cứu khoa học” ở 655 thanh niên ở 3 miền cho thấy: 45 người trả lời “thường xuyên”, chiếm 6,9%; 265 người trả lời “thỉnh thoảng”, chiếm 40,5%.

4. Tham gia các hoạt động văn hóa dân gian và tuyên truyền, quảng bá các giá trị văn hóa

Trong cuộc sống hiện đại và điều kiện hội nhập quốc tế, thanh niên đô thị ngày càng có nhiều hình thức hoạt động văn hóa. Điều đáng mừng là phần lớn thanh niên đô thị vẫn ưa thích các loại hình văn hóa truyền thống và tích cực tham gia các hoạt động văn hóa dân gian cũng như góp phần tuyên truyền, quảng bá các giá trị văn hóa. Điều tra khảo sát của Viện Văn hóa và Phát triển năm 2012 cho thấy: 90,2% số thanh niên được hỏi trả lời ưa thích các loại hình văn hóa truyền thống. Một số bạn trẻ tham gia vào các nhóm, các câu lạc bộ hát dân ca; 74,2 % có tham bảo tàng; 69% tham gia lễ hội; 76,9 % có đi nhà thờ, chùa chiền; 62% có niềm tin tín ngưỡng; 76,5% có xem các loại hình biểu diễn sân khấu có 42,9% có tham gia các hoạt động giới thiệu, quảng bá các di sản văn hóa(9). Đó có thể là những hình thức hoạt động như tham gia giao lưu văn hóa, văn nghệ, phát tờ rơi, tuyên truyền và giới thiệu về các di tích lịch sử - văn hóa, danh lam thắng cảnh, tham gia bình chọn các di sản văn hóa của dân tộc...

Như vậy, mặc dù còn có một số hạn chế nhất định, song nhìn chung đa số thanh niên đô thị là chủ thể tích cực trong hoạt động giữ gìn và phát huy các giá trị văn hóa. Những hoạt động đa dạng của họ góp phần làm cho đời sống văn hóa đô thị thêm lành mạnh, phong phú và ngày càng hướng đến những giá trị chân, thiện, mỹ. Những giá trị văn hóa truyền thống có được lưu giữ và phát huy hay không phần lớn tùy thuộc vào thế hệ trẻ. Chính vì vậy, Đảng và Nhà nước, các đoàn thể cần có sự quan tâm đúng mức đến thanh niên, định hướng họ hoạt động mang lại những hiệu quả thiết thực hơn nữa □

(1),(5) Kết quả điều tra tình hình thanh niên năm 2010, 2009 của Viện Nghiên cứu thanh niên.

(2) Xem: *Tổng quan tình hình sinh viên, công tác hội và phong trào sinh viên nhiệm kỳ VII (2003-2008)*, Trung ương Hội sinh viên Việt Nam.

(3) ĐCSVN: *Văn kiện Đại hội đại biểu toàn quốc lần thứ XI*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, tr.169.

(4) Xem: *Giáo dục lý tưởng cách mạng cho thanh niên hiện nay*, Nxb Thanh niên, Hà Nội, 2004.

(6) Xem: Báo cáo tổng luận đề tài *Xây dựng giai cấp công nhân Việt Nam giai đoạn 2011-2020*, Bộ khoa học công nghệ - Chương trình KX.04/06-10, Hà Nội, 2010.

(7) Xem: *Về phát triển văn hóa và xây dựng con người thời kỳ công nghiệp hóa, hiện đại hóa*, Nxb Chính trị quốc gia, Hà Nội, 2003.

(8),(9) *Báo cáo phân tích số liệu điều tra xã hội học về thực trạng đời sống văn hóa thanh niên đô thị Việt Nam*, Viện Văn hóa và phát triển, Học viện Chính trị - Hành chính quốc gia Hồ Chí Minh, Hà Nội, 2012.